

Смазлій В. М.,

виконувач обов'язків завідувача кафедри професійної англійської мови
Одеського національного морського університету

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ І ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. У статті розглянуто визначення терміна «фразеологія» та види фразеологізмів в англійській мові, а також проаналізовано типи перекладу цих лінгвістичних одиниць. Визначено особливості перекладу фразеологізмів.

Ключові слова: англійська мова, фразеологія, типи фразеологізмів, види перекладу, труднощі перекладу.

Постановка проблеми. Фразеологізми – одна з універсальних мовленнєвих одиниць. У них знаходимо відображення історії народу, своєрідність його культури й побуту. Численні тлумачні словники визначають термін «фразеологія» (від грецьк. *phrasis* – «вираз» і *logos* – «учення, знання») як такий, що вивчає сукупність сталих зворотів мовлення, які притаманні цій мові [1; 2; 3]. Серед лінгвістів досі немає єдиної точки зору щодо складу фразеологізмів. Одні вводять до складу фразеологізмів широке коло словосполучень, включаючи крилаті вирази, приказки, афоризми. Інші підходять до визначення фразеологізмів тільки із граматичного погляду.

Вивченню фразеологізмів присвятили свої праці класики англійської філології: І.Є. Анічков, І.В. Арнольд, В.В. Виноградов, А.В. Кунін, П.П. Литвинов, Є.Д. Поливанов, Н.М. Шанський, А.Н. Баранов, О.Д. Добровольський, Д.Г. Мальцева, Р. Гіббс, Дж. Лакофф та інші. Такі відомі лінгвісти, як Л.С. Бархударов, В.С. Виноградов, Т.А. Казакова, С.В. Засекін, В.В. Алімов, В.В. Коптілов, С.П. Ковганюк, проводили дослідження перекладу фразеологізмів російською й українською мовами.

Не вирішеною все ще залишається така проблема: фразеологія – надзвичайно складне явище, вивчення якого потребує свого методу дослідження, а також використання даних інших наук – лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, культурології, історії, філософії, логіки та крайнознавства [5, с. 5–6]. Досить розповсюдженою помилкою є переклад фразеологізмів методом кальки (дослівний переклад). Тому під час перекладу фразеологізмів та ідіом рідною мовою потрібно підбирати вислови й мовні кліше, які відповідають саме менталітету й культурі мови перекладу. Стаття присвячена вирішенню проблеми перекладу англійських фразеологізмів українською мовою шляхом підбору необхідного еквівалента.

Об'єктом дослідження є англійські фразеологічні одиниці. Предметом дослідження є переклад англійських фразеологізмів українською мовою. Метою статті є визначення особливостей перекладу англійських фразеологізмів українською мовою. Для досягнення поставленої мети необхідне вирішення таких завдань: визначення терміна «фразеологізм», розкриття цього поняття; класифікація фразеологізмів; методи перекладу англійських фразеологізмів із наочним прикладом щодо складнощів перекладу. У статті використовуються такі методи дослідження, як аналіз і синтез; історичний і діяхронічний аналіз; індукція й дедукція.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання про фразеологію як лінгвістичну дисципліну було вперше поставлене видатним радянським лінгвістом професором Є.Д. Поливановим [5, с. 128–129]. В.В. Виноградов виділив три типи фразеологічних одиниць:

1. Фразеологічні зрощення, або ідіоми – немотивовані одиниці, що виступають як еквіваленти слів: *to go between* (бути посередником), *a quiet wedding* (негучне весілля), *to be dead with cold* (промерзнути до кісток). До фразеологічних одиниць належать звороти типу *to get up, to give up, to fall in love*. Ідіоми оснований на перенесенні значення, метафорі, яка ясно усвідомлюється об'єктом мовлення, наприклад: *to take the bull by the horns* – узяти бика за роги; діяти рішуче; *dead as doornail* – без жодних ознак життя. Беручи до уваги вищезазначене, головним завданням теоретичних досліджень у царині перекладу є формулювання чітких принципів перекладу фразеологізмів, ідіом, фразеологічних сполучень, ураховуючи їхнє походження [5, с. 138–139].

2. Фразеологічні єдності – мотивовані одиниці з єдиним цілісним значенням, що виникає зі злиття значень лексичних компонентів: *horn of plenty* (повна чаша), *to rise to the occasion* (бути на висоті), *to do somebody proud* (надавати честь комусь).

3. Фразеологічні сполучення – звороти, у яких в одного з компонентів фразеологічно пов'язане значення, що виявляється лише у зв'язку з чітко визначеним колом понять і їхніх мовних значень. Наприклад: *набирати страху, давитися зі сміху* [5].

До трьох типів фразеологічних одиниць Н.М. Шанський додав ще один – фразеологічні вирази: *to share one's last shirt with somebody* – поділитися останньою сорочкою; *if you run after two hares, you will catch neither* – якщо поженешся за двома зайцями, жодного не спіймаєш [4].

Під час перекладу фразеологізму перекладачеві треба передати його зміст і образність, знайшовши аналогічний вираз в англійській мові чи мові перекладу й не загубивши при цьому стилістичну функцію фразеологізму. За відсутності в потрібній мові ідентичного образу перекладач змушений удаватися до пошуку «приблизної відповідності» [4, с. 51]. Хороше рецептивне знання фразеології необхідне й для того, щоб уміти відновити фразеологізми, що зазнали «авторської трансформації» [5, с. 74], і передати під час перекладу потрібний художній ефект. До авторських перетворень, у результаті яких підкреслюється асоціативне значення фразеологізмів (майже не сприймається інакше), належить, зокрема, введення в фразеологічний зворот нових компонентів, семантично співвіднесених із прямим значенням, тобто зі значенням вихідного змінного словосполучення.

Існують такі види перекладу фразеологізмів: 1) еквівалентний, тобто в обох мовах існують затверджені культурним досвідом паралельні поняття; для рідної мови це адекватний фразеологічний зворот, що збігається з англійським зворотом за змістом і образною основою; 2) аналог, тобто такий стій-

кий зворот, який за значенням адекватний англійському, але за образною основою відрізняється від нього повністю або частково; 3) описовий переклад, тобто переклад шляхом передання змісту англійського звороту вільним словосполученням. Описовий переклад застосовується тоді, коли в мові перекладу відсутні еквіваленти й аналоги англійському оригіналові; 4) антонімічний переклад, тобто передання негативного значення за допомогою позитивної конструкції або навпаки; 5) калькування. Метод калькування застосовується тоді, коли перекладач хоче виділити образну основу фразеологізму або коли англійський зворот не може бути перекладений за допомогою інших видів перекладу; 6) комбінований переклад. Якщо рідний аналог не в повному обсязі передає значення англійського фразеологізму або ж має інший специфічний колорит місця й часу, дається калькований переклад, а потім іде описовий переклад і рідний аналог для порівняння.

Інша важлива умова в процесі розпізнавання фразеологізмів полягає в умінні аналізувати їхні мовні функції. Наприклад, конфлікт між переносним і буквальним значенням нерідко використовується автором тексту для обігравання яких-небудь образних, естетичних, емоційно-оцінювальних та інших асоціацій або створення гумористичного ефекту. Крім того, фразеологізми досить міцно закріплені за певними соціально-культурними шарами суспільства й слугують ознакою опосередкованої присутності того чи іншого шару в тексті. Також фразеологізми мають певне стилістичне забарвлення: це можуть бути елементи високого, нейтрального або низького стилів, професійні або інші жаргонізми. Наприклад, поява в російській тексті фразеологізму типу «серединка на половинку» свідчить про порівняно низький соціальний статус пов'язаного з ним персонажа найчастіше з діалектно провінційним відтінком [7]. Фразеологізми можуть бути суто англійськими та запозиченими.

Перекладач також може зіткнутися з проблемою національно-культурних відмінностей між подібними за змістом фразеологізмами у двох різних мовах. Збігаючись за змістом, фразеологізми можуть мати різну стилістичну забарвленість. У деяких випадках уживання фразеологізму в початковому тексті будується на використанні можливостей національно-культурного колориту, наприклад для побудови художнього образу, і тоді навіть наявність словникової відповідності не допомагає перекладачеві у вирішенні проблеми. Наприклад, вираз *when queen Ann was alive*, який може бути фразеологічним (у незапам'ятні часи) і зберігати свій прямий сенс (при дворі королеви Анни). Цей фразеологізм не можна перекласти якимось російським фразеологізмом без утрати національно-культурного колориту (наприклад, за царя Гороха), оскільки воно не пов'язане з ознаками того часу в початковому тексті: дами, інтриги, бали. Можливо, найбільш відповідним рішенням буде або вибір на користь якогось більш відомого для російського читача королівського імені (при дворі короля Артура), або на користь тимчасової віддаленості (як у середньовіччі). Проблеми можуть виникнути навіть під час перекладу інтернаціональних фразеологізмів, що мають однакове джерело і приблизно однаковий зміст у різних мовах, але отримали різні функціональні характеристики [7].

Труднощі перекладу фразеологізмів починаються із їхнього розпізнавання в тексті. Практично в будь-якій мові існує кілька рівнів фразеологізмів: зафіксовані словником і відомі всім; виходять з ужитку, але відмічені словником; відомі всім, але з якихось причин не зафіксовані словником; відомі окремим

суспільним групам. Перша та найголовніша умова в будь-якому випадку – уміти розпізнати в тексті фразеологізми, на відміну від вільних мовних одиниць. Найбільш продуктивний шлях – це навичка виділення в тексті одиниць, що суперечать загальному змістові, оскільки, як правило, саме поява таких одиниць і свідчить про наявність переносного значення.

Протягом століть в Англії читали й цитували Біблію після її перекладу з латинської мови. Не тільки окремі слова, а й ідіоматичні вирази ввійшли до англійської мови зі сторінок Біблії [2, с. 130–131]: *at the eleventh hour – останньої хвилини; can the leopard change his spots? – хіба може леопард змінити свої плями?* Такий вираз використовується у випадку, коли людина не бажає змінюватись на краще або не дотримує правил поведінки, прийнятих цим суспільством. Тоді потрібно перекладати так: *горбуна могила виправить*. Фразеологічний зворот *cast pearls before swine* перекладається як *не розспайте перл своїх перед свинями*. Значення цього фразеологізму таке: не розкривати свої духовні цінності перед людьми, які цього не варті. Значення фразеологізмів біблійного походження часто не збігаються з думкою, яку хотіли висловити автори Біблії. Щоб зрозуміти автора біблійної книги, потрібно вивчити коментарі та аналізувати її повністю. Зворот *to kill the fatted calf* у притчі про блудного сина застосовується в буквальному значенні – «убити відгодоване теля». Пізніше цей зворот набув нового значення – *пригостити найкращим, що є в домі* [4].

Для отримання адекватного перекладу художнього прозового тексту рекомендується дотримуватись таких дій:

1. Знайти в тексті фразеологізми.
2. Зробити дослівний переклад, використовуючи словник.
3. Зіставити отриманий переклад із контекстом.
4. Дати переклад фразеологізму з урахуванням особливостей менталітету й культури рідної мови, літературних та історичних норм.
5. У разі будь-яких сумнівів щодо адекватності звірити отриманий переклад з інформацією у відповідних тезаурусах.

Висновки. Отже, за час існування будь-якої мови в ній накопичилася велика кількість виразів, за допомогою яких люди знайшли спосіб зберігати й передавати мудрі спостереження та поради своїм нащадкам і наступним поколінням. Такі вирази повинні бути бути вдалими, влучними й водночас зрозумілими простим людям. Так і виник особливий шар мови – фразеологія, сукупність стійких виразів, що мають самостійне значення. Добре знання мови, у тому числі й англійської, неможливе без знання її фразеології. Розумне використання фразеологізмів робить мову більш ідіоматичною. За допомогою фразеологічних висловів, які не перекладаються дослівно, а сприймаються переосмислено, посилюється естетичний аспект мови. Дуже часто фразеологізми слугують свого роду кодом упізнавання статусу тексту (співрозмовника, теми висловлювання, взаємин між учасниками комунікації тощо) [8, с. 129]. Найбільш переконливим доказом багатих можливостей фразеологічних одиниць й особливої складності їх для перекладу є те, що їх охоче не тільки вживають, а й творчо перетворюють багато письменників, журналістів та інших творчих мовних особистостей [8, с. 127].

Для тих, хто вивчає англійську мову як іноземну, цей шар мови становить труднощі під час засвоєння, але після засвоєння фразеологізмів можна говорити як англійці, розуміти їх із півслова. У фразотворенні величезну роль відіграє людський фактор, тому що більшість фразеологізмів пов'язані з людиною, різними сферами її діяльності. Ш. Баллі стверджував:

«Віковічна недосконалість людського розуму виявляється також і в тому, що людина завжди прагне одухотворити все, що її оточує. Вона не може уявити собі, що природа мертва й бездушна; її уява постійно наділяє життям неживі предмети, але це ще не все: людина постійно наділяє предмети зовнішнього світу рисами та прагненнями, властивими її особистості» [5, с. 130–134]. Застосування рекомендацій, поданих у статті, дасть змогу поглибити знання студентів про культуру й традиції народу, мова якого вивчається, удосконалити вивчення мови в оригіналі, формувати розуміння та вміння відчувати логіку мовлення, збагатити світогляд студентів, навчити їх адекватно й своєрідно висловлювати власні думки, використовуючи ідіоми та фразеологічні єдності.

Література:

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tolslovar.ru/f2684.html>.
- Кунин А.В. Большой англо-русский фразеологический словарь / А.В. Кунин. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Русский язык, 1984. – 944 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.alleng.ru/d/engl/engl196.htm/>
- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://slovari.yandex.ru/фразеология%20это/Гуманитарный%20словарь/Фразеология>
- Рагузіна Л.Ю. Особливості перекладу англійських фразеологізмів та ідіом: розвиток перекладацьких умінь і навичок / Л.Ю. Рагузіна, Ж. Бараненко // Матеріали Інтернет-конференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://confcontact.com/2009f1/2_raguzina.php.
- Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка / А.В. Кунин. – М. : Высшая школа, 1996. – 381 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://razym.ru/naukaobraz/inyaz/57325-kunin-av-kurs-frazeologii-sovremennogo.htm>.
- Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В.С. Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://twirpx.com/file/5162> копия.
- Особливості перекладу англійських фразеологізмів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrbukva.net/59286-Osobennosti-perevoda-angliyskih-frazeologizmov.html>.
- Казакова Т.А. Практические основы перевода / Т.А. Казакова. – СПб. : Союз, 2001. – 320 с.

Смаглий В. М. Анализ особенностей английских фразеологизмов и их перевода

Аннотация. В статье рассмотрено определение термина «фразеология» и виды фразеологизмов в английском языке, а также проанализированы типы перевода данных лингвистических единиц. Рассмотрены особенности перевода фразеологизмов.

Ключевые слова: английский язык, фразеология, типы фразеологизмов, виды перевода, трудности перевода.

Smaglyi V. Analysis of the types of phrasal units and their translation

Summary. The article studies the definition of the term “phraseology” and types of phrasal units in the English language. There are also analyzes ways of translation of these linguistic units and their peculiarities.

Key words: English language, phraseology, types of phrasal units, types of translation, translation difficulties.